

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS VĒSTURES KATEDRA

Filozofijas bakalaura studiju programmas

4. kursa students

Rolands Trencis

Studenta apliecības Nr. 05004

**MŪŽĪGĀS ATGRIEŠANĀS UN ATKĀRTOŠANĀS PROBLĒMA
F.NĪČES UN S. KIRKEGORA FILOZOFIJĀ.**

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskā vadītāja:

Dr.Phil.

Velga Vēvere

RĪGA 2015

Anotācija

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot, kā Sērens Kirkegors atklāj jēdzienu ‘atkārtošanos’ un Frīdriha Vilhelma Nīčes jēdzienu ‘mūžīgā atgriešanās’ savās filozofijas sistēmās. Darbā tiek skaidrots Serēns Kikegors jēdziens ‘atkārtošanās’ un tā būtība, kā arī Frīdriha Vilhelma Nīčes ‘mūžīgas atgriešanas’ jēdziena būtība. Darbā tiek secināts, ka Kirkegora ‘atkārtošanās’ un Nīčes ‘mūžīgā atgriešanās’ konceptuāli ir nesavienojamas, taču šajos abos terminos ir pamanāmas kopējas iezīmes, kas šos abus terminus parada paralēlus. Galvenā būtība, kura ir abiem autoriem kopēja ir ļaušanās atkārtošanās jeb atgriešanās domai un likt katram pašam izvēlēties šo opciju, kas pierāda personības briedumu un uzdrīkstēšanos.

Atslēgas vārdi: eksistence, Kirkegors, atkārtošanās, mūžīgā atgriešanās, Nīče, „Jautrā zinātne”, individuālā izvēle.

Annotation

The aim of the Bachelor thesis is to establish how Soren Kierkegaard reveals the concept of repetition and Friedrich Wilhelm *Nietzsche's* concept of eternal recurrence in his philosophical systems. The thesis explains Soren Kierkegaard's concept 'repetition' as well as Friedrich Wilhelm *Nietzsche's* concept 'eternal recurrence'. It comes to the conclusion that Kierkegaard's 'repetition' and Nietzsche's 'eternal recurrence' are conceptually incompatible, however, both of these terms have common features which make them parallel. The main thing that both of these authors have in common is giving way to the thought of repetition or recurrence and making everyone choose this option for themselves which proves the maturity and daring nature of the personality.

Keywords: existence, Kierkegaard, repetition, eternal recurrence, Nietzsche, The Gay Science, personal choice.

SATURS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
SATURS	4
IEVADS.....	5
1. 'ATKĀRTOŠANĀS' JĒDZIENS S. KIRKEGORA FILOZOFIJĀ.	9
1.1. KAS IR ATKĀRTOŠANĀS?	9
1.2. ATKĀRTOŠANA UN ATCERĒŠANĀS.	10
1.3. ATKĀRTOŠANĀS UN ACUMIRKLIS.....	15
2. 'MŪŽĪGĀ ATGRIEŠANĀS' JĒDZIENA LIETOJUMS F. NĪČES FILOZOFIJĀ.	17
2.1. KAS IR 'MŪŽĪGĀ ATGRIEŠANĀS'?.....	17
2.2. MŪŽĪGĀ ATGRIEŠANĀS KĀ ATKĀRTOŠANĀS.....	17
2.3. MŪŽĪGĀ ATGRIEŠANĀS UN EKSISTENCIĀLĀS ŠAUSMAS	20
3. F.NĪČES 'MŪŽĪGĀ ATGRIEŠANĀS' UN S. KIRKEGORA 'ATKĀRTOŠANĀS' SALĪDZINĀJUMS.....	25
3.1. 'ATKĀRTOŠANĀS' UN NIHILISMS	25
3.2. MŪŽĪGĀS ATGRIEŠANĀS UN ATKĀRTOŠANĀS PARALĒLISMS.....	27
SECINĀJUMI.....	29
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	31

Ievads

Šajā bakalaura darbā tiks aplūkots viens no nihilisma filozofijas pamatlicējiem F. Nīčes (*Nietzsche* 1844-1900) filozofijā lietotais jēdziens ‘mūžīgā atgriešanās’ (*Die ewige Wiederkehr*), kas raksturo mirkļa nozīmīgumu, kā atskaites vietu subjekta rīcībai un apstākli pret kuru izvērtēt rīcību. Un vienu no stūrgalvīgākajiem 19.gs. domātājiem jeb reliģisko rakstnieku S. Kikegora (*Kierkegaard* 1813-1855) jēdzienu ‘atkārtošanās’, kas ir kā viens no trim naratīvā laika konfigurācijas tipiem. Bakalaura darba galvenie avoti ir Nīčes „Jautrā zinātne” (*„Die frohliche Wissenschaft”*) un Kirkegora darbi „Atkārtošanās” (*„Repetition”*) un „Bailes un trīsas” (*„Fear and Trembling”*), kas gan attiecīgi ‘mūžīgā atgriešanās’ nav darba centrālā tēma, bet tiek pievērsta uzmanība mirkļa nozīmīgumam un personas atbildībai šajā noteiktajā brīdī un ‘atkārtošanās’, kas ir naratīvā laika konfigurācijas tips un ir skatāms dažādās interpretācijās un līmeņos, kas parada šo terminu daudzšķautņainu un neviennozīmīgu.

Apskatot abu autoru koncepcijas, Kirkegora atkārtošanos un Nīčes mūžīgo atgriešanās ir kā paralēles mēģinājums postulēt paradigmu domas, kas sakņojas nihilisma tradīcijā.¹ Lai to izdarītu darbā tiks:

- raksturots, kādā nozīmē lietots jēdziens ‘atkārtošanās’;
- raksturot, ka tiek lietots jēdziens ‘mūžīgā atgriešanās’;
- raksturot ‘atkārtošanās’ un ‘mūžīgā atgriešanās’ terminu kopējo un atšķirīgo autoru radītajās koncepcijās;

Lai izdotos veikt plānoto analīzi nepieciešams apskatīt ‘atkārtošanās’ un ‘mūžīgā atgriešanās’ jēdzienu vietu abu autoru filozofijas sistēmā, lai tas palīdzētu atsegt autoru pozīciju pret jēdzieniem un to nozīmi.² Līdz ar to bakalaura darbā tiks atklāts, un nostādīti pozīcijā Nīčes un Kikegora jēdzieni ‘mūžīgā atgriešanās’ un ‘atkārtošanās’.

Darba priekšmets

---

¹ Eriksen N.N. *Kierkegaard's Category of Repetition*, P.136

² Nīčes filozofijā šis periods ir skumju, cenšoties saglabāt mieru un nepatīkamu veselības moku pilns, lai atgūtu prieku darbam, viņš cenšas atgriezties tur, kur ir juties labi un tādejādi nonāk pie ‘mūžīgās atgriešanās’ kā atkārtošanās idejas. Kikegora gadījumā ‘atkārtošanās’ ir viens no centrālajiem tematiem viņa filozofijā un tādejādi ir vieglāk atklājams un plašāk izklāstīts paša Kirkegora filozofijā.

Bakalaura darba priekšmets ir F. Nīčes darbs „Jautrā zinātne” un S. Kirkegora darbs „Atkārtotāšanās”.

Darba mērķis

Darba mērķis ir skaidrot Kirkegora lietoto jēdzienu ‘atkārtotāšanās’ un Nīčes ‘mūžīgā atgriešanās’. Veikt jēdzienu ‘atkārtotāšanās’ un ‘mūžīgā atgriešanās’ analīzi un salīdzināšanu. Darba mērķis nav izvērtēt autoru filozofijas pozīcijas pamatojuma adekvātumu un citu autoru skatījumu uz Nīčes un Kirkegora filozofiju vai apskatīto jēdzienu kontekstā.

Darba uzdevumi

Lai sasniegtu plānoto mērķi, tiek izvirzīti šādi darba uzdevumi:

- 1) raksturot un analizēt, kā Kirkegors skaidro jēdzienu ‘atkārtotāšanās’;
- 2) raksturot un analizēt, kā Nīče skaidro jēdzienu ‘mūžīgā atgriešanās’;
- 3) salīdzināt abu skaidroto jēdzienu nostādnes Nīčes un Kirkegora filozofijā;

Bakalaura darbs sastāvēs no trim nodaļām.

1. **Pirmajā nodaļā** „‘Atkārtotāšanās’ jēdziens S. Kirkegora filozofijā” tiks raksturots un skaidrots, kā Kirkegora filozofijā tiek saprasts jēdziens ‘atkārtotāšanās’. Nodaļa tiks sadalīta trīs apakšnodaļās – „Kas ir ‘atkārtotāšanās?’”, „Atkārtotāšanās un atcerēšanās” un „Atkārtotāšanās un acumirkļis”.

Pirmajā apakšnodaļa „Kas ir ‘atkārtotāšanās?’” tiek apskatīts, ko nozīme termins atkārtotāšanās Kirkegora filozofijā un tā vieta tajā. Otrajā apakšnodaļa „Atkārtotāšanās un atcerēšanās” tiek atkārtotāšanās jēdziens skatīts kopā ar Platona jēdzienu atcerēšanās. Trešajā apakšnodaļa „Atkārtotāšanās un acumirkļis” tiek skatīts terminu saistība un mirkļa nozīmīgums atkārtotāšanās koncepcijā Kirkegora filozofijā.

2. **Otrajā nodaļā** „‘Mūžīgās atgriešanās’ jēdziena lietojums Nīčes filozofijā” tiks sadalīts trīs apakšnodaļās – „Kas ir ‘mūžīgā atkārtotāšanās?’”, „Mūžīgā atgriešanās kā atkārtotāšanās” un „Mūžīgā atgriešanās un eksistenciālās šausmas”.

Pirmajā apakšnodaļa „Kas ir ‘mūžīgā atkārtotāšanās?’”, tiek apskatīts termins un tā izpratnē Nīčes, otrajā apakšnodaļa „Mūžīgā atgriešanās kā atkārtotāšanās” tiek meklēts kopējais ar Kirkegora atkārtotāšanās un trešajā apakšnodaļa „Mūžīgā atgriešanās un eksistenciālās

šausmas” tiek skatīts mūžīgās atgriešanās termins un tā nozīme saistībā ar eksistenciālajām šausmām.

3. **Trešajā nodaļā** „F. Ničes ‘mūžīgā atgriešanās’ un S. Kirkegora ‘atkārtošanās’ salīdzinājums” tiks sadalīts divās apakšnodaļās. Pirmajā no tām „Atkārtošanās un nihilisms” un otrā „Mūžīgās atgriešanās un atkārtošanās paralēlisms”.

Pirmajā apakšnodaļa „Atkārtošanās un nihilisms” tiek salīdzinātas abu autoru koncepcijas un otrajā apakšnodaļa „Mūžīgās atgriešanās un atkārtošanās paralēlisms” tiek vairāk saskatīts abu autoru koncepciju nesavienojamība, kas vairāk izpaužas, kā paralēlisms.

Kirkegora parādīšanās pie latviešu lasītāju horizonta varēt datēt ar 19.gadsimta 90. Gadiem, kad jaunlatviešu veidotajos izdevumos („Dienas Lapa”, „Baltijas Vēstnesis”, „Mājas Viesis” u.c.) parādās Kirkegora vārds un viņa paustās idejas.³ Tādejādi latviešu lasītājam jau veidojās priekšstats par dāņu reliģisko rakstnieku Serēnu Obe Kirkegoru.

Latvijā par Serēnu Kirkegoru pēdējo gadu laikā interese palielinās, kas, iespējams, ir pateicoties Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošās pētnieces Velgas Vēvere organizētajiem ikgadējiem „Serēna Kirkegora filozofiskajiem lasījumiem”. Šogad lasījumi notika jau piekto gadu pēc kārtas. Šo kolektīvo lasījumu rezultātā tiek izdoti rakstu krājumi *Eksistence un komunikācija* (2006, 2008), taču Velgas Vēveres pētījumu rezultātā ir izdots arī viņas promocijas darbs *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā* (2010) un monogrāfiju *Sērens Kirkegors: būt un vēstīt* (2011) un vēl vairāki raksti latviešu un ārzemju izdevumos.⁴ Taču ir iespēja lasīt Kirkegora darbus lasīt latviešu valodā, kuri ir divi - *Bailes un trīsas* un *Slimība uz nāvi*, attiecīgi 2010. un 2013. gadā izdoti un kurus tulkojusi Inga Mežaraupe.⁵

Ničes darbu tulkojumi ir vairāk sastopami Latvijā, jo gan Latvijā, gan ārpus tās robežām Niče ir neapstrīdami viens no pieprasītākajiem autoriem. Latviešu lasītāju sastapšanās dzimtajā valodā jau ir jau sākot ar 20. gadsimta pirmo pusi. No Niče latviski ir tulkoti ļoti daudz darbi, salīdzinājumā ar S.Kikegoru, latviski ir lasāmi *Antikrists*. (1996), *Traģēdijas dzimšana no mūzikas gara*. (2005), *Par morāles ciltsrakstiem*. (2005), *Ecce homo*. (1998),

---

³ **Sekse I.** *Brandess, Kirkegors un latviešu literatūrkritika 19.gadsimta nogalē*. 267.lpp.

⁴ **Gubenko I.** *Velga Vēvere: Priekšlaicīgais Kirkegors*. // <http://www.punctummagazine.lv/2014/06/26/priekslaicigais-kirkegors/> (Skat. 10.04.2015.)

⁵ **Turpat**

Varasgriba. (2008), tas tikai apliecina Nīčes diženumu pasaules filozofijas vēsturē, kuras nozīmi arī novērtē Latvijā un tieši tāpēc ir tulkoti Nīčes svarīgākie darbi. Labākais darbs par Nīčes biogrāfiju arī ir, tulkota latviski, ar kuru tagad var iepazīties lielāka daļa interesentu, tās autors ir R.Safranskis, kurš grāmatā *Nīče: viņa domāšanas biogrāfija*. (2010), kur tiek apskatītas gan svarīgāko darbu idejas, gan hronoloģiska Nīčes domāšanas attīstība.

Šā darba tapšanā tika izmantoti vairāki raksti no grāmatas „Eksistence un komunikācija: Serēna Kirkegora filozofijā”, kuru tēmas ir nozīmīgas šim darbam, to skaitā:

1. V. Vēvere „Komunikācijas temporalitāte: naratīvā laiks un dzīves laiks”, kas skaidro naratīva laika komunikācijas tipus. Konkrēti koncentrējoties uz nojēgumu ‘atkārtošanās’, kas ir šī darba viena no centrālajām tēmām.;
2. M. Rubene „Savatnīgā eksistence un atkārtojuma ekspozīcija. Kirkegora klātbūtne mūsdienu franču filozofijā”. Šis raksts vairāk atklāja laika nozīmi un lietojumu Kirkegora naratīvā laika koncepcijā.;
3. A. Balodis „Ironija Kirkegora filozofijā; subjektīvās domāšanas pieredze atkārtojuma projektā”, kur autors vairāk apskata Platona paustos uzskatus par jēdzienu ‘atcerēšanās’.

No sekundārās literatūras minami būtu raksti, kas saistīti ar ‘atkārtošanās’ un ‘mūžīgās atgriešanās’ veiktajiem pētījumiem. Piemēram, Kain P. J. *Nietzsche and the Horror of Existence.*, kur tiek apskatīts mūžīgās atgriešanās jēdziens saistībā ar eksistenciālajām šausmām, Danto C. *Nietzsche as Philosopher.*, kurš tiek skatīts *pārcilvēku* un mūžīgo atgriešanās terminu un Eriksen N.N. *Kierkegaard's Study of Repetition A Reconstruction*, kas palīdz uzlūkot ‘atkārtošanos’ un Nīčes nihilisma koncepciju.

Šajā darbā kā galvenie avoti ir S. Kirkegora darbs „Atkārtošāns” („*Repetition*”), kas nav tulkots latviešu valodā un F.V. Nīčes darbs „Jautrā zinātne” („*Die frohliche Wissenschaft*”) no kuras I. Šuvajevs ir tulkojis vairākus fragmentus, taču fragmenti, kas attiektos uz apskatāmo tēmu par mūžīgo atgriešanos latviešu valodā tulkots nav.

1. 'Atkārtotānās' jēdziens S. Kirkegora filozofijā.

Šīs nodaļas uzdevums ir atklāt un skaidrot S. Kirkegora filozofijā lietoto jēdzienu 'atkārtotānās'. Pirmajā apakšnodaļā skaidrots jēdziens Kirkegora filozofijā, kas ir atkārtotānās? Otrajā apakšnodaļā tiek skaidroti jēdzieni 'atkārtotānās' un 'atcerēšanās', kā arī konceptuāli izprast jēdzienu kopējo un atšķirīgo raksturu, kā arī kā pretstats platoniskajam 'atcerēšanās' jēdziena pamatojums. Trešajā apakšnodaļā tiek skarta jēdzienu 'atkārtotānās' un 'acumirkļis' fundamentāli kopējā un atšķirīgā koncepcija S. Kirkegora filozofijā un to būtība kā eksistences komunikācijas tips.

1.1. Kas ir atkārtotānās?

Lai runātu par terminu 'atkārtotānās', nedaudz vajadzētu ieskicēt, kas ir tā autors, par kuru pēdējo gadu laikā interese un publikācijas paliek vairāk, taču uzskatu, ka ne pietiekami pamanīts un novērtēts ir S. Kirkegors. Liela daļa uzskata, ka Kirkegors ir apsteidzis savu paaudzi un risinājis tematus, kas vēl nav bijuši aktuāli, tieši šī iemesla dēļ Kirkegors ir aktuāls pašreiz. Antonijs D. par Kirkegoru ieceļ par eksistenciālisma un mūsdienu psiholoģijas tēvu, kas ir gan augsts pagodinājums, gan parāda Kirkegora filozofijas domu attīstībā ieguldīto.⁶ Kirkegora laikmets tiek dēvēts par dāņu kultūras zelta laikmeta pārstāvjiem un noteikti viens no izvērojamākajiem darbiem ir „Atkārtotānās”, ko pabeidza 1843. gadā.⁷ Kirkegora talantu arī apstiprina J. Garff, jo rakstot vienu no saviem ievērojamākajiem darbiem viņš nebeidz rakstīt arī paralēlus darbus, kā „Bailes un trīsas” un citas publikācijas.⁸ Kirkegors ar šādu unikalitāti ir nopelnījis savu vietu filozofu vidū.

Atkārtotānās kā jēdziens ir svarīgs Kirkegora filozofijā, atkārtotānās ir dažādas naratīvā laika formas. Ir vairākas šādas konfigurācijas tipi, taču izteiktākie autora filozofijā ir trīs, šo tipu atšķirība un būtība ir atšķirties ar ritmu, tempu un virzienu. Tie ir atkārtotānās, pārtraukšana un pārnesums. Viens no svarīgiem faktoriem Kirkegora filozofijā ir tas, ka nav kopējas sistēmas, jo autors gan slēpjas gan dažādiem pseidonīmiem, gan neieņem tradicionālu

---

⁶ Anthony D *Commentary of Kierkegaard* // <http://sorenkierkegaard.org/repetition.html> (Skat.16.04.2015.)

⁷ H.V. Hong and E.H. Hong *Historical Introduction.* // *Kierkegaard S. Fear and Trembling/Repetition.* New Jersey: Princeton University Press Princeton. 1983 P. XVI

⁸ Garff J. *Soren Kierkegaard a Biography.* P. 13

rakstīšanas stilu, kas mulsina lasītāju un tādejādi lasot atkārtoti, var atklāt jaunus dziļumus Kirkegora rakstītājā.

Runājot par naratīva laika konfigurācijas tipiem atsevišķi, tad atkārtošana, kura atšķirās no atkārtošānās, jo atkārtošānās ir saistīts ar Platona atcerēšanās jēdzienu. To varētu raksturot kā terminu, ka pievērs uzmanību jēgas akcentam. Piemēram, darbā „Bailes un trīsas” autors vairākas reizes atkārtu savu stāstījumu, bet maina tikai stāstījuma nobeigumu.⁹ Par šo terminu arī izvērtāks ir nākamajās nodaļās.

Otrais naratīvā laika konfigurācijas tips ir *pārtraukšana*. Šī forma tiek lietota daudzos Kirkegora darbos, kad nav iespējams darba tēmu un idejas identificēt ar autoru. Trešais tips ir *pārnesums*, kad tēls tiek pārnests, taču darba skatītā tēma ir pavisam cita un nesaistīta ar raksta autoru.

Taču atgriežoties pie šī darba galvenās apskatāmas naratīva laika tipa, tad var teikt, ka atkārtošānās jāskata kopā ar atcerēšanos un acumirkli, kas tiks darīts šajā bakalaura darba.

1.2. Atkārtošana un atcerēšanās.

Lai atklātu atkārtošānās un atcerēšanās nojēgumu būtību ir svarīgi veikt Kirkegora darba „Atkārtošānās” (*„Repetition”*) analīzi, kurā ir iešifrēts šis autora naratīvā laika konfigurācijas tips. Kirkegora ‘atkārtošana’ ir būtiski nodalīt no jēdziena ‘atkārtošānās’, ko autors uzlūko kā pretstatu platoniskajam metafiziskajam jēdzienam ‘atcerēšanās’.¹⁰ Šī iemesla dēļ svarīgi arī pievērs uzmanību Platona darbam „Menons”, kurā tiek apskatīts metafiziskais termins ‘atcerēšanās’. Šis ir viens no trim Platona darbiem, kā arī hronoloģiski pirmais, kur tiek apskatīta ideja par atcerēšanos.¹¹

Platona darbs „Menons” ir dialogs starp Sokrātu un Menonu, kuras centrālais temats ir noskaidrot, kas ir tikums? Kaut vairākas reizes dialoga viņi cenšas nonākt pie atbildes, tas īsti labi nesokas, jo Sokrāts atbild, ka „Lāga neatceros, Menon. Nevaru pašlaik noteikti pasacīt, ko es tad domāju. Varbūt viņš to zina, bet tu vismaz zini, ko viņš teica, atgādini man to.”¹²

---

⁹ **Anthony D.** *Second Period: Indirect Communication* // <http://sorenkierkegaard.org/repetition.html> (Skat. 12.05.2015.)

¹⁰ **Vēvere V.** *Komunikācijas Temporalitāte: naratīvais laiks un dzīves laiks*. 36. lpp

¹¹ **Scott D.** *Recollection and Experience: Plato's Theory of learning and its successors*. P.15

¹² **Platons** *Menons*. 20.lpp.

Pēc vairākām šādām neatcerēšanās reizēm viņi nonāk pie secinājuma, ka tikums nav iemācāms. Taču nākas secināt, ka tie jau ir pēc dzimšanas cilvēkā, kaut tos cilvēks pats neapzinās jeb neatceras. Galvenais pie kā viņi nonāk ir tas, ka zināšanas ir dvēselē, taču tai nonākot ķermenī vai varētu teikt, ka dvēselei esot ieslodzītai ķermenī, tā ir aizmirsusi zināšanas, bet saglabājusi atmiņas par tām. Tādejādi nonāk pie slēdziena, ka dvēsele ir nemirstīga, jo ja viņa nav cilvēkos, tad viņa var būt arī citās dzīvības formās. Galvenokārt mūs interesē, kā notiek atcerēšanās un te runa ir par anamnēzi jeb atkal atcerēšanos pēc Platona domām tā ir jebkuras izziņas vai mācīšanās pamats. Visas idejas jau iepriekš dvēsele ir redzējusi, bet dvēselei nonākot ķermenī, tā tās ir aizmirsusi. Darbā „Menons” D. Skots uzsver, ka mācība par atmiņu vēl gan galēja, jo vēl līdz galam nav atbildēts jautājums par juteklisma iedarbību uz mūsu atcerēšanos.¹³

Kirkegora radošajās dzīves nozīmīgajā 1843. gadā, kad tika publicēts darbs „Atkārtošanās” slēpjoties zem Konstantīna Konstantiusa pseidonīma un šo (1843.-1844.) laiku var idinificēt ar atkārtošanās kategorijas analīzi. Pēc šī perioda autora daiļradē nav sastopama šī kategorija. „Atkārtošanās” sastāv no divām nodaļām – no Konstantīna Konstantiusa naratīvā un Jaunā cilvēka vēstulēm. Sākotnējā versijā esot bijusi tikai viena daļa un tā noslēdzās ar jaunā cilvēka pašnāvību. Kas ir iemesls, lai Kirkegors mainītu šo stāstu? Viena no versijām ir personīgais faktors, kad autors uzzina, ka viņa izredzētā ir saderinājies ar savu senu paziņu un skolotāju Frici Šlēgeli. Kaut arī pirmajā versijā autors secina, ka atkārtojums nav iespējams, viņš „atdzīvina” stāsta varoni un liek viņam rakstīt vēstules. Droši var apgalvot, ka tas ir vai nu tas, ko viņš izspēlē savā dzīvē, vai nu arī raksta, ko ir izspēlējis.

Tāpat ieskatoties pašā darbā var rast atbildes uz šo: kas pēc autoru domām ir atkārtošanās un atcerēšanās? Kā to autors atklāj? Darba sākumā autors (Konstantius) atzīstās, ka šī atkārtošanās problēma viņu jau labu laiku ir tirdījusi un viņš ar pārtraukumiem ir pie tās atgriezies. Doma par to, ko šādas atkārtošanās gadījumā mēs iegūtu vai zaudētu, vai tā ir iespējama un kāda ir tās nozīme? Šķiet, ka autors pats atbildēs uz jautājumiem, kas arī mūsu interesē, taču tas nav tik vienkārši izklāstāms. Kā veidu, kas sniegtu atbildes autors izvirza braucienu uz Berlīni, kur ir bijis jau reiz un vēlas atgriezties, lai izbaudītu atkārtošanās esamību. Atkārtošanos viņš priekšstata kā jaunās filozofijas vienu no centrālajām figūrām, tāpēc viņš raksta: „...atkārtošanās ir aptveroša izpausme tam, ko senie grieķi devēja par

---

¹³ **Scott D.** *Recollection and Experience: Plato's Theory of learning and its successors.* P. 22

atcerēšanos”¹⁴ Šeit atskatās uz sengrieķu mācību par izziņu, kura ir atcerēšanās, bet jaunā filozofijā mācīšot, to, ka visa mūsu dzīve ir atkārtošanās. Abi šie termini atkārtošanās un atcerēšanās ir savā ziņā vienādi, jo tā ir kustība, tos atšķir tikai tas, ka tie pretējos virzienos. Atcerēšanās liek pagriezties at muguriski un atkārtot, to kas ir bijis, tikai pretējā kārtībā, taču atkārtošanās liek mums atcerēties to, kas ir bijis un paredzēt nākotnes scenāriju. Šī iemesla dēļ autors uzskata, ka atkārtošanās, protams, ja tā ir iespējama, padarīs cilvēkus laimīgus, kamēr atcerēšanās padarīs nelaimīgus, jo slīksim pagātnē un dzīves nosodījumā.

Autors cenšoties parādīt šo terminu kopējo kustību, bet dažādajos virzienos ņem palīgā visiem zināmu terminu ‘mīlestība’. Atcerēšanās par mīlestību ir laimīga atcerēšanās, taču autors norāda, ka „atmiņas visupirms cilvēku padara nelaimīgu.”¹⁵, tāpēc vienīgā patiesi laimīgā mīlestība ir atkārtošanās mīlestība. Šāda tipa mīlestībā nav cerību trauksmes vai fantastikas, taču tajās nav tādu negatīvu emociju, kā atcerēšanās skumjas. Tās galvenā vērtība ir svētlaipe par pašreizējo mirkli. Šajā faktā parādās atbildība par mūsu atbildību, katra mirkļa izvēlē, ko mēs izdarām ikdienā. Tāpēc ir runa par to, ka lai dzīvotu ar vēlmi, lai viss atkārtotos ir nepieciešama nobriedusi vīrišķība. Nav vietas cerībām, jo dzīvojot ar tā ir bailīgi. Tieši tāpēc tas, kurš vēlas atkārtošanos ir daudz nobriedušāks un dziļāks kā personība. Tos kuri izvēlās nesaprotot, ka visa dzīve tāpat ir atkārtošanās un tajā ir skaistums nav nemaz, pelnījuši labāku dzīvi. Ja atcerēšanās ir graši nebaltām dienām, tad atkārtošanās ir ikdienas maize, ko mēs ēdam, šajā faktā tiek parādīta eksistence visa tā veselumā, jo tad nepieciešama šī vīrišķā drosme, gatavam priecāties par to, ka dzīve atkārtojas un aizdomājies par dzīvi, lai to sāktu dzīvot pa īstam. Ja dzīve nebūt atkārtojums, kas tad tas būtu? Te tiek uzdots jautājums, lai lasītājs aizdomātos par savu dzīvi, vai tiešām tā ir tikai jutekliska mirkļa izbaudīšana, tādējādi autors cenšas likt sākt dzīvot savu dzīvi. Kā reliģisks rakstnieks Kierkegaard raksta: „Pat ja Dievs nevēlētos atkārtošanos, pasaule nekad nebūtu radusies”¹⁶, jo tādā gadījumā Dievs varēja aprobežoties tikai par plānu radīt pasauli, kas varētu būt cerības, vai arī iznīcinātu radīto un tikai atcerētos (atmiņas) par savu paveikto. Viņš to neizdarīju un tāpēc eksistē pasaule un šīs eksistences pamats ir atkārtošanās. No tā izriet, ka atkārtošanās ir realitāte un atkārtošanās ir eksistēšanas jēga un šo smagumu var uzņemt tikai nobriedusi personība un tie kas vēlas dzīvot nevis tikai pavadīt laiku.

---

¹⁴ Kierkegaard S. *Fear and Trembling/Repetition*. P. 131

¹⁵ Kierkegaard S. *Fear and Trembling/Repetition*. P.132

¹⁶ Kierkegaard S. *Fear and Trembling/Repetition*. P. 134

Svarīgi ir saprast Kierkegora domu gājienu par to, no kurienes ir radies šis atkārtšanās termins. Autors atkārtšanos saista ar apziņu, precīzāk sakot ar tās kritizēšanu jeb apziņas objektivitātes ilūzijas. Tas ir kā pretstats platoniskajai atcerēšanās koncepcijai, kura sakņojas Platona *anamnesis* konceptā. To varētu saukt par Platona ieguldījumu Kierkegora atcerēšanās termina koncepcijā. Šo faktu arī secina A. Balodis darbā „Ironija Kierkegora filozofijā: subjektīvās domāšanās pieredze atkārtšanās projektā”: „*Anamnesis* principā metaforiskais raksturs līdz ar to sniedz ieguldījumu atkārtšanās kategorijā.”¹⁷ Taču Kierkegora sniegtajā atkārtšanās definējumā ir vērojama autora domu evolūcija, jo vēlīnajos autora darbos šī atkārtšanās jēdziens tiek definēts kā atkārtšanās un atcerēšanās. Autors raksta: „Šeit jautājums ir par atkārtšanos apziņā, tātad par atcerēšanos. Atcerēšanās pauž šo pašu pretrunu. Atcerēšanās nav idealitāte; tā ir reiz bijusi idealitāte. Tā nav realitāte; tā ir realitāte, kas reiz bijusi, kas atkal ir divkārša pretruna, jo idealitāte pēc savas definīcijas nevar būt kaut kas tāds, kas reiz bijis, un tas pats pēc definīcijas attiecas arī uz realitāti.”¹⁸ Šajā citātā arī parādās Kierkegora doma par to, ka atkārtšanās un atcerēšanās ir vienāda kustība, taču pretējos virzienos un šo konceptu autors konkrēti nodefinē darbā „Atkārtšanās”. Šo koncepciju par atkārtšanos autors aizsāk darbā *De Omnibus dubitandum est*, taču tāpēc, ka autora koncepcijā notiek izmaiņas viņš šo darbu nepabeidz.¹⁹ Šo ideju arī secina arī N. Eriksens, kurš uzskata, ka nav korekti atkārtšanos skatīt tikai viena darba ietvaros, jo tas būtu jāskata S. Kierkegora filozofijas sistēmas ietvaros kopumā. Atkārtšanās kategorijas veidojas tajā faktā, ka Kierkegora ir reliģiskais rakstnieks un šī faktora dēļ ir jāskata visa autora ‘daiļrade kopumā, lai pilnībā izdarītu secinājumus par atkārtšanās koncepciju.²⁰

Ja turpinām domu par atkārtšanos un atcerēšanos, tad svarīgi ir uzlūkot K. Konstantnīusa darbību darbā „Atkārtšanās”, kur Jauneklis, kas ir iemīlējis un apjucis savās jūtās un emocijās tiek izmantots, lai parādītu šo abu terminu būtību. Ja runājam par Jaunekļa (tā autors sauc šo galveno varoni stāstā, tāpēc vārds jauneklis tiek rakstīts ar lielo burtu, ka īpašvārds) emocijām, tad tās mīlestības dēļ ir gan alkstošas, gan neizsakāma vēlme no tām izrauties, ļoti pretēji vērtējamās emocijas un stāvokļi. Šo situāciju izmanto autors, lai skaidrotu atkārtšanos, kā patības vienu būtiskajiem nosacījumiem, kuram pretstatā tiek

---

¹⁷ **Balodis A.** *Ironija Kierkegora filozofijā: subjektīvās domāšanas pieredze atkārtšanās projektā.* 120. lpp

¹⁸ **Vēvere V.** *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kierkegora filozofijā.* 199.lpp

¹⁹ **Turpat** 199. lpp.

²⁰ **Eriksen N. N.** *Kierkegaard's Category of Repetition. A Reconstruction.* P. 7.

nostādīts termins atcerēšanās, kura būtība ir stagnējoša. Autors to skaidro rakstot: "Atkārtošanās un atcerēšanās ir viena un tā pati kustība, tikai tās pretēji virzītas: atcerēšanās liek cilvēkam atskatīties un atkārtot to, kas jau reiz bijis, pretējā kārtībā, kurpretim patiesa atkārtošanās liek, cilvēkam atceroties, paredzēt to, kas būs. Tāpēc atkārtošanās, ja vien tā iespējama, padara cilvēku laimīgu, kamēr atcerēšanās – nelaimīgu." Ar šo autors vērš uzmanību uz personības atbildību jeb patību, kas pierāda, ka tikai spējīgi cilvēki spēs uzņemties šo nastu un tādejādi padarīs savu nākotnes eksistenci baudāmu, tātad nenoslēgtu, bet atcerēšanās liek atteikties no pašreizējās eksistences un liek cilvēkam vērst skatu tikai pagātnes virzienā. Tātad atkārtošanās ir ar saktu uz nākotni, bet atcerēšanās uz pagātņi jeb vienāda kustība, taču pretējos virzienos.

Kā otru skatījumu uz Konstantnīusa un Jaunekļa aprakstīto situāciju var skatīt no psiholoģiskā viedokļa. Kā jau iepriekš darbā minēju autors izmanto mīlestību, lai parādītu, ka atkārtošanās nav iespējama. Autora izvirzīta teorija tiek realizēta uz Jaunekļa mīlas attiecību platformas, lai tiktu vaļā no mīlestības važām kā atcerēšanos (ko iepriekš jau noskaidrojām, ka ir pagātnes forma) un izbeigt šīs attiecības ar meiteni, liek Jauneklim izturēties vieglprātīgi, taču gaidīto rezultātu nerasniedz, jo meitene neizdara paredzēto gājieni un pati nenāk pie Jaunekļa. Līdz ar šo pavērsieni psiholoģiskais eksperiments nav izdevies un eksperimenta priekšmets bēg gan no padomdevēja gan meitenes. Taču galvenais, kas Kikegoru šajā stāsta galvenokārt interesē ir patības meklējumi. Caur šo atkārtošanās, kas ir patības tapšanas veids ir kļuvis par temporalitātes noteikumu, kas saistīts ar acumirkļa nojēgumu.

Atkārtošanos gluži tāpat kā atcerēšanos Kirkegors uzlūko kā personiskās atbildības uzņemšanās priekšmetu jeb eksistences pamatojumu, gan kā psiholoģisku priekšmetu savu mērķu sasniegšanai.

Taču šo abu terminu primārā misija ir likt cilvēkam būt atbildīgam un spēcīgam, lai uzņemtos personīgu izvēli, to precīzi raksturo citāts: „Dabas sfērā atkārtošanās izriet no tās neapstrīdamās nepieciešamības. Gara sfērā uzdevums ir nevis panākt ko jaunu atkārtošanās ceļā, [...] nē, uzdevums ir tajā, lai padarītu atkārtošanos par kaut ko iekšēju, par atbilstošu brīvības uzdevumu, par tās augstāko interesi tā, lai brīvība patiesi – laikā, kad viss mainās – spētu ienest atkārtošanos realitātē.”²¹ Tātad centrālais moments ar ko ir saistīta šī Serēna Kirkegora termins ir personīgā izvēle un personīgā brīvība.

---

²¹ **Vēvere V.** *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā* 204. lpp.

Tādējādi atcerēšanās un atkārtosšanās ir identiska kustība, taču atšķiras to skata virziens attiecīgi kā atmiņās un pagātni un virzība uz priekšu jeb nākotnē.

1.3. Atkārtosšanās un acumirkļis.

Kirkegora eksistences komunikācijas filozofiskajā sistēmā acumirkļis ir viens no līdzekļiem, lai raksturotu laika izpratni. „Acumirkļis ir divējādība – tajā saskaras mūžība un laiks, kā arī tas pats ir *ilgstamība*, kurā laiks atkal un atkal gūst mūžības aprises, bet mūžība – caurauž laiku. Tikai tagad dalījums, par ko runājām, iegūst savu jēgu: tagadnes laiks, pagātnes laiks un nākotnes laiks.”²² Autors caur šo laika modu saskata ceļu, ka nonākt katram pie sevis pašā. To arī izceļ V.Vēvere: „...acumirkļis ir cilvēka iekšējības mērs, ētiskās izvēles, atkārtosšanās un ticības lēciena laikamērs.”²³ Kirkegoru galveno kārt interesē veids jeb ceļš, kā nonākt mums katram pie sevis jeb pašrealizēties. Katra cilvēka realizēšanās laiks ir acumirkļis, autors to arī uzskata par atkārtosanos, jo tā ir kā atvērtība pret laiku – pagātni, tagadni un nākotni. Lai cilvēks izietu cauri šiem laika modiem autors arī uzsver trīs eksistēšanas stadijas cilvēkiem, pirmkārt, autors vēlas, lai cilvēki tiek ārā no zemākās eksistēšanas stadijas, kas ir jutekliskā, kaut gan ir cilvēkiem arī pieejamas arī augstākas eksistēšanas stadijas. Autors tieši vēlas, lai katrs uzkāpj līdz augstākajai eksistēšanas stadijai un atgriežas, jo tas ir nepieciešams, lai personā atrastu sevi jeb patības iegūšanai. Otrkārt, autors cilvēku turot šajā zemākajā stadijā ar atcerēšanās palīdzību parāda, ka tas ir noslēgts pēc pasauli un pret visu atvērt. Taču Kirkegoram atkārtosšanās nav atgriešanās tikai zemākajā (pagraba) stadijā, autoram tā ir visu eksistences stadiju atkārtosšanās. Tieši atkārtosšanās autoram ir tas noteikums, kas padara un parāda cilvēkam telpas atvērtību un ceļu pie sevis. Tieši tas, ka caur atkārtosšanās cilvēks redz visu kopumā un tādējādi, ja šī persona ir nobriedusi, tad vēlas šo atkārtosanos vēl un vēl.

Darba stāstītājs Konstatīnijs (Kirkegors) savā darbā „Atkārtosšanās” stāsta par to, ka atceroties par pagātni cenšas visu atkārtot. Lai pierādītu savu koncepciju par atkārtosanos viņš dodas uz Berlīni, kur viņam daudz pozitīvu emociju un viņš to cenšas atkārtot. Galvenais varonis dodas uz Berlīni, kur bijis pirms vairākiem gadiem, viņš cenšas atkārtot visu ko darīja pēdējo reiz esot tur, piemēram, apmeklēt dzīvokli, kurā dzīvoja iepriekš, bet tur viss jau izskatās savādāk. Nākamā vilšanās visu sagaidīja teātrī un tad restorānā un pat cilvēku

---

²² Kierkegaard S. *Concept of Anxiety*. – *Kierkegaard Writings* 8. P. 291

²³ Vēvere V. *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā*. 19. lpp.

vērojumā, ko redzēja Berlīnē. Kā punkts uz i bija varoņa atgriešanās mājās un pārpratoms ar sulaini, kas vairs neatpazīna īpašnieku, tādejādi pieliekot savām cerībām par to, ka atkārtošanās ir iespējama. Taču visa šī pieredze neliek galvenajam varoni izbeigt savu koncepciju par atkārtošanos, jo Konstatiusu jeb drīzāk jau Kirkegoru neinteresē fiziskā un sociālā pasaule, bet gan prāta pasaulē. Šī ir tā pasaule, kurā ir iespējama atkārtošanās caur atcerēšanos un došanos tālāk, bet acumirklis ir tas, kas kā atskaites punkts, kur veidojas laika izpratne.

Kirkegora lietotajam jēdzienam acumirklis ir divas lietojuma nozīmes, pirmā, vieta, kur saskārās mūžība un laiks vai tāda kā mūžības ielaušanās laikā.²⁴ Taču no otras puses Kirkegoram acumirklis ir moments, kad personība izvēlas šo atkārtošanos un te ir runa par brīvo izvēli un atbildību par to. To apliecina arī M. Teilora secinājums, ka: „Acumirklī apvienoti visi patības komponenti, tā kā *iespējamība* saistās ar *aktualitāti* caur izvēles *brīvību*.”²⁵ Tādejādi mums atkal jāatgriežas pie Kirkegora trim eksistences stadijām, jo acumirklis ir kaut kas nerealizēts estētiskajā stadijā, jo šinī stadijā cilvēks nespēj pieņemt lēmumu, viņš vēl nav nobriedis. Otrajā stadijā, kas ir ētiskā stadija acumirklī nozīme ir lielāka, jo tad tas ir brīdis, kad cilvēkam ir jāizvēlas sevi jeb pašizziņas stadija, bet reliģiskajā stadijā, kas Kirkegora filozofiskajā sistēmā ir augstākais punkts un te acumirklī nozīme ir lēmuma pieņemšanas brīdis, kas definē personību laikā un mūžīgas esamības definēšanu. Šis acumirklis cilvēkam ir brīdis, kas atrodas starp pagātne, kurā cilvēks gremdējās, tā ir pagātne un nākotne, kur cilvēks saskata iespējas.

Tātad acumirklis ir no vienas puses saistīts ar pārējām Kirkegora kategorijām, jo acumirklī varam uzlūkot kā brīdi, kad atceramies pagātne un domām atkārtojamies un no otras puses tas ir brīdis, kad cilvēks apzinās sevi un uzņemas atbildību par izdarīto izvēli, ja protams viņš atrodas augstākajā reliģiskajā stadijā un ir nobriedis kā personība. Laikam gan precīzāk, kā Kirkegors nav iespējams aprakstīt šo autora lietoto jēdzienu, kā viņš pats to izdara, viņš raksta: „Acumirklis – tas ir tēlainis izteikums, un to izprast nemaz nav tik viegli. Un tomēr šis skaistais vārds ir mūsu uzmanības vērts. Nekas nav tik garāmejošs kā „acumirklis”, un tajā pašā laikā tas samērojams ar mūžību.”²⁶ Tas laikam tiešām ir jēdziens, kuru mums saprotot atklāsim ko jaunu par sevi kā personību un pierādīs mūsu briedumu.

---

²⁴ **Vēvere V.** *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā.* 194 lpp.

²⁵ **Taylor M. C.** *Kierkegaard's Pseudonymous Authorship.* – P. 121.

²⁶ **Kierkegaard S.** *Concept of Anxiety.* – *Kierkegaard Writings* 8. P. 291

2. 'Mūžīgā atgriešanās' jēdziena lietojums F. Nīčes filozofijā.

Šīs nodaļas uzdevums ir sniegt ieskatu 'mūžīgās atgriešanās' jēdziena izpratnē F. Nīčes filozofijā, kas ļauj atbildēt uz jautājumu, kas kopējs ar S. Kirkegora 'atkārtošanās'? Pirmajā apakšnodaļā „Kas ir mūžīgā atgriešanās?” tiek skatīts termins un kur tas atrodas Nīčes filozofijā. Otrajā apakšnodaļā tiks raksturots, kā Nīče 'mūžīgo atgriešanos' lieto saistībā ar jēdzienu 'atkārtošanās' un kāda ir 'mūžīgās atgriešanās' evolūcijas Nīčes filozofiskajā sistēmā. Trešajā apakšnodaļā tiks apskatīts mūžīgās atgriešanās jēdziens saistībā ar eksistenciālajām šausmām.

2.1. Kas ir 'mūžīgā atgriešanās'?

Nīčes darbā „Jautrā zinātne” ir fragments ar numuru 341 ar nosaukumu „Liels smagums”, šī fragmenta galvenais un mistiskākais termins ir mūžīgā atgriešanās, kas līdz pat mūsdienai filozofiem ļauj plaši interpretēt šo terminu.

Būtība runa ir par to, ka dēmons cilvēkam piedāvā izvēli dzīvot visu vēlreiz un šeit ir svarīga šī cilvēka izvēle un stāvoklis, par ko arī šajā bakalaura darbā tiks, runāts. Nīče raksta: „Šo dzīvi ... tev nāksies dzīvot vēl vienu reizi un vēl neskaitāmas reizes.. Eksistences mūžīgais smilšu pulkstenis tiek vienmēr atkal apgriezts – un tu, puteklīti no putekļiem, kopā ar to.”²⁷ Šo mūžīgo atkārtošanos cilvēks ir gatavs pieņemt, taču, kas nāk ar šo visu kopā, ko viņš ir uzņēmies un ir gatavs nest?

Šo terminu filozofijas vēsturē skata plaši, jo īsajā fragmentā nav precīzi izklāstīti apstākļi un attieksme, tāpēc to padara plaši interpretējamu un skatāmu no dažādām filozofijas jomām.

2.2. Mūžīgā atgriešanās kā atkārtošanās.

Tiek uzskatīts, ka Nīčes koncepts par mūžīgo atgriešanos esot plaši interpretējams un viens no mistiskākajiem, tieši šī iemesla dēļ ir svarīgi saprast, kā tas radies Nīčes filozofijā un kādu vietu ieņem, lai varētu novērtēt to salīdzinājumā ar jēdzienu atkārtošanos. F. Nīče pie

---

²⁷ Nietzsche F. *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs*. P.273

‘mūžīgās atgriešanās’ jēdziena nonāk 1881. gada augusta sākumā.²⁸ Nīčes neatlaidība un uzcītība izzināt dabaszinātņu materiālisma literatūru, ko apgrūtināja Nīčes veselības stāvoklis, noveda pie jēdzieniem sajūmām un šausmām, kas ir tikai pārdzīvojums, taču, ja šie pārdzīvojumi mums ik dienu atkārtojas atkal un atkal? Nīče darbā „Jautrā zinātne” raksta: „Šo dzīvi ... tev nāksies dzīvot vēl vienu reizi un vēl neskaitāmas reizes.. Eksistences mūžīgais smilšu pulkstenis tiek vienmēr atkal apgriezts – un tu, puteklīti no putekļiem, kopā ar to.”²⁹ Kādā situācijas nebeidzamā atkārtojumā tiktu ieslēgta mūsu apziņa un ko tas viņai nozīmētu? Autors uzskata, ka šausmas šajā gadījumā būtu tikai tad, ja apziņa atcerētos to, ka tas nebeidzami atkārtosies, taču šausmīgāku šo situāciju padarītu tas, ka pati apziņa zinātu, ka tā ir tā pati un ka caur laikiem tā būtu tā pati. Šīs šausmas Nīčem ir tikai šausmas, kuras var iztēloties nevis reāli sastopamas. Autoru sajūsmina šī mācība par mūžīgo atgriešanos, tas ļaus izšķirt vājos no stiprajiem un vēlākā Nīčes filozofijā šī īpašība tiks piemērota *pārcilvēkam*.³⁰ Idejas sākumposmā autors nostājas pozīcijā, ka tikai šis varētu būt nākotnes kritērijs, kas atšķirs *pārcilvēku* no pārējiem, kas nespēs izturēt atziņu par mūžīgo atgriešanos. Tikai retais cilvēks spēs (spētu) izjust mūžīgās atgriešanās esenci pēc Nīčes domām.

Tomēr Nīče šo pus patieso domu par ‘mūžīgo atgriešanos’ savā filozofijā izmanto kā pragmatisku palīglīdzekli dzīves veidošanā. Ar šo pieeju autors iekustina un aktivizē izziņu un rada individuālā trauksmainu sajūtu par to, ka jebkurš „šeit” un „tagad” kļūst par mūžīgs. Indivīds, katrā savas dienas mirkli pirms, kaut ko veic vai izlemj ir jāuzstāda sev jautājums: „*Vai es tiešām gribu to darīt neskaitāmas reizes?*”³¹ Šāds jautājums ikvienam savas dzīves mikli parada mūžīgu un noliek mūs baiļu priekšā, bailes no tā, ka šis mirkli atgriezīsies vēl un vēl, bet to spēs tikai stiprie, tie kas spēs gūt gandarījumu no šīs mūžīgās atkārtotības. Lai parādītu šīs dzīves svarīgumu un nozīmīgumu šī koncepcija par mūžīgo atgriešanos Nīče liek virs reliģijām, kuras īsti neliek būt atbildīgam par ik mirkļa pieņemtajiem lēmumiem. Nīče raksta: „*Šī doma ietver sevī vairāk, nekā visas reliģijas, kas ir mācījušas nievāt šo dzīvi kā gaistošu un lūkot pēc nenoteiktas citādas dzīves.*”³² Caur šo autors cenšas stiprināt morāles

---

²⁸ Safranskis R. *Nīče: Viņa domāšanas biogrāfija*, 309. lpp.

²⁹ Nietzsche F. *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs*. P.273

³⁰ Safranskis R. *Nīče: Viņa domāšanas biogrāfija*, 194. lpp.

³¹ Safranskis R. *Nīče: Viņa domāšanas biogrāfija*, 195. lpp.

³² Turpat 195. lpp.

nostādnes, tā kā šī nostādne būtu nākusi no dieva un šī iemesla dēļ ik mirklis būtu jādzīvo kā mūžīgs, jo tas mūžīgi atgriezīsies un mums tas būs jāizdzīvo atkārtoti neskaitāmas reizes.

Viss tas, kas tika agrāk slavināts un viss laicīgais tika nolikts malā gaidot pārlaimīgo transcendentālo viņpasauli, taču Nīče vēlas, lai to saprotu, ka transcendēšanās doma ir saglabājama te uz zemes ne tikai kaut nesaskatāmā nākotnē. Autors šo pārlaimīgo sajūtu, kas ir atklājusies, kā mūžīgā atgriešanās perspektīvā, ko var paust tieši tagadnē, nevis pagātnē vai nākotnē. Centieni izbeigt riņķojošā laika skrējieni, bet gan iedzīvināt to kā spēli, kura balstās uz atkārtošanos. Līdz ar Nīčes filozofijā dieva nāvi parādās cilvēku dzīvošana tagadnē un tieši tagadnē parādās uzdrīkstēšanās spēlēties. Autors gan atklāj, ka šī spēlēšanās būs pa spēkam tikai *pārcilvēkam*, kas pietiekami spējīgs sasniegt šo pasaules spēli, kas ir pats pamats un ir vienāda sev.

Mūžīgās atgriešanās koncepcija Nīčem ir aprakstījusi pasauli par kāda tā viņam tagad ir, arī saprot, ka nonāk pretrunā ar sevi, jo tas nav nekas vairāk kā izdomājums pret kuriem viņš pats savā filozofijā iebilst. Visi centieni mūžīgo atgriešanos kā koncepciju izvest uz metafiziskās skatuves meklējot argumentāciju dabaszinātņu imanencē, taču saprot, ka tas jau ir paraudzēts sakāvei, tāpēc mūžīgā atgriešanās paliek nomaļus.

Nīče mūžīgo atgriešanos skaidro, kā universu, kas ir noslēgts veselums un kurā valda nepieciešamība, kura padara universa norisi, tādu, kurā mēs spēlējam un tiekam spēlēti.³³ Lai apjēgtu šo koncepciju var vērot Nīčes „Jautrās zinātnes” pirmās grāmatas noskaņu, kad autors izsmejošā noskaņā raksta par pasaules kārtību, kuru uzskata par teātri, kura spēlmaņus vada un kur lielākā daļa to pat apzinās. Autors to sauc par *tebūšanas komēdiju*, kuras aizmugurē ir sugas saglabāšanas dziņa un priekšplānā ir mērķi un rīkošanās ar nolūku, tādejādi ceļot savu ego. Taču mūsu šeit un tagad būšanas priekšā ir nācis ētiskais skolotājs, kas izvirza mums eksistences nosacījumus un parada mūsu dzīves piepildītākas un pamatotākas. Šis prāts (dzīvē esošais prāts) ir viens nieka zobratīņš kopējā lielajā sistēmā, tas jūtas brīvs šīs sistēmas ietvaros un iet dabas pavadā. Prāta nozīme ir milzīga, jo tieši tas padara cilvēku par labāko no dzīvniekiem, jo cilvēku prāts fantazē un izdomā ceļus, kā padarīt attaisnojamu eksistenci šeit un tagad.

Nīčem sagādā lielu prieku šī doma par mūžīgo atgriešanos, jo šajā koncepcijā autors saskata eksistenciāli pragmatisku iedabu un subjekta dzīves atkārtošajā paveras lielais

---

³³ Safranskis R. *Nīče: Viņa domāšanas biogrāfija*, 199. lpp.

domāšanas potenciāls, kas tiecas sasniegt viss neiedomājamākās tāles. Autors to sauc par kosmisku domāšanu, šī domāšana koncentrējas uz pašu tuvāko, caur ko tiek piešķirts mūžības nozīmīgums vissmalkjūtīgākajai dzīves izjūtai. Tādejādi indivīds, kas ir kā smilšu graudiņš, kas atkārtoti tiek atgriezts savas izvēles priekšā vēl un vēl un tiek padarīts, kaut kas tik nozīmīgs ar ko kosmosā nav iespējams sacensties. Šī doma var priecēt, jo tas neļauj pazaudēt sevi, taču jau pieminētās šausmas šajā faktā padara tas, ka mēs katrs nekad netiksim vaļā paši no sevis. Šo visu Nīče uzlūko ar pacilātību un veido *pārcilvēka* vaibstus.

2.3. Mūžīgā atgriešanās un eksistenciālās šausmas

Nīče darbā „Jautrā zinātne” fragmentā numur 341 jeb ar nosaukumu „Lielais smagums” ataino situāciju, kad cilvēks atrodoties snaudošā stāvoklī un kuram dēmons, kas, piezadzies pie auss, jautā: ”To dzīvi, kuru tu dzīvo patlaban un to, kuru esi jau nodzīvojis, tev nāksies piedzīvot atkal un atkal; un nebūs nekā jauna, tikai tās pašas sāpes, tās pašas ilgas, domas un nopūtas, un visi tavas dzīves sīkie un liemie notikumi tev parādīsies agrākajā secībā”³⁴ Šo ideju, kuru līdz pat mūsdienām arvien savas neviennozīmības un neskaidrā uzstādījuma dēļ ir plaši interpretējama. Mūžīgā atgriešanās ir daudzuprāt eksistenciāla nozīme un nevar tam nepiekrīst, jo tā liek mums aizdomāties par lēmumiem, ko mēs pieņemam ik mirkli, tādejādi palielinot mirkļa nozīmīgumu mūsu ikdienas dzīve. Katrs šis lēmums var mums nozīmēt atgriezties šajās situācijā neskaitāmas reizes un izjust šī lēmuma nepareizību. Vai šīs mūžīgās atgriešanās dēļ mēs neesam ieslodzīti laika nogrieznī kā sava veida cietumā vai arī nedomājot ļaujames vieglprātības varā? Šis varētu būt kā atskaites punkts, lai mēs saskatītu šo brīvību, kas mums ir dota, lai lemtu par savam ikdienas gaitām un likteni? Šo mūžīgās atgriešanās koncepciju var arī saukt par kosmoloģisku teoriju, kas cenšas apstiprināt atziņas par pasaules galīgumu, jo laiks ir bezgalīgs, bet enerģijas daudzums ir ierobežots, tad parādību atkārtosānās ir neizbēgama. Klasisko esamības un tapšanas attiecību redzējumu mūžīgās atgriešanās ideja uzlūko, ka tradicionāli tapšana tiek uztverta kā identitātes maiņa laika gaitā, tad tā ir (mūžīgā atgriešanās) identitātes uzturējums. Tādejādi tas ir saistīts ar atkārtosānās apziņu, kas mūs noved pie šī fragmenta centrālo tēmu – eksistenciālo motīvu. Nīče fragmentā „Lielais smagums” raksta: „Ja šāda [atgriešanās] doma pārņemtu tevi savā varā, tevi pārveidojot un gandrīz iznīcinot, tu nepalīktu tāds, kāds esi patlaban...”³⁵ Šajā teiktajā autors nepievērš uzmanību teiktā patiesīgumam vai melīgumam, kā arī vai klausītājs šim teiktajam

---

³⁴ Nietzsche F. *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs*. P. 273

³⁵ Nietzsche F. *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs*. P. 273

notic vai nē, tātad šeit netiek pievērsta uzmanība epistēmiskiem patiesības vai melīguma kritērijiem. Autoru vairāk interesē klausītāja attieksme pret to, ko viņš nupat dzirdēja, tagad viņš ir nolikts personiskās izvēles priekšā par to vai pieņemt vai nepieņemt šo mūžīgās atgriešanās kritēriju, tas ir personas pašas attieksmes jautājums par to vai pieņemt sevi tādu, kāds ir, savu dzīvi un pasauli kopumā. Šķiet, aktuāla arī ideja par to, ka šis dēmoniskais tēls, kas saka: „Vai tu vēlies vēl un vēl pārdzīvot šo notikumu”³⁶, atstāj neizdzēšamas sekas uz klausītāja turpmāko izvēles nozīmīguma aktualizēšanas. Tādēļ, ja klausītājs apņemas šo nosacījumu ievēro (,,Tu – dievība, es nekad neesmu dzirdējis neko dievišķāku!”³⁷), tas pierāda personības briedumu, jo viņš uzņemas atbildību par savu veikto izvēli, taču, ja klausītājs ignorē šo dēmona teikto, viņš zaudē varu par sevi pašu, dzīvi un likteni. Tātad, ja šī persona, kas ir gatavs uzņemties atbildību par savu lēmumu un ir gatavs savu dzīvi pieņemt galēji, tad arī nākotnē šis cilvēks ir pie jebkādam emocionālām vai garīgām izvēlēm būs gatavs tām. Šajā faktā vairs nav nekā biedējoša, jo tā ir personīgi pieņemta izvēle. Atkārtotā apziņa ir tā, kas jebkurā jaunā notikumā tam piešķirs jaunu nozīmi. Bet šis cilvēks, kas nespēj pieņemt šo nosacījumu savu dzīvi padarīs par nīstu un sāpēm pilnu. Nīces uzliktais mērķis ir mūžīga vēlme pēc šīs mūžīgās atgriešanās koncepcijas. Šī visa pamatā Nīcem nepieciešamība pēc nodošanās domai jeb lai tā pārņem savā varā vai pretošanās tai, lai arī ko izvēlētos galvenais ir jautājums par personīgo atbildību pieņemt vai noraidīt šo iespēju par mūžīgo atgriešanos.

Kad saskaramies uz mūžīgās atgriešanās koncepciju, tad viens no faktoriem mums kā mirstīgām būtnēm ir šīs šausmas par to, ka esam ieslēgti laikā un spiesti pārdzīvot visu neskaitāmas reizes. Šīs eksistenciālās šausmas, kas parādās Nīces konceptā par mūžīgo atgriešanos apskata viens no autora pētniekiem, Kains (Philip J. Kain) savā darbā „Nīce, mūžīgā atgriešanās un eksistenciālās šausmas” (*Nietzsche, Eternal Recurrence, and the Horror of Existence*). Autora darbs balstās uz secinājumu, ka eksistenciālās šausmas ir galvenais virzības spēks, kas cilvēkam liek veikt pārdomas par dzīvi un nodarboties ar filozofiju, pārdzīvošana pieder pie daļas būt cilvēkam. Šādām šausmām tiek raksturotas kā dzīves atklāšanas, patiesības meklējumiem, sava veida skaistumu un zināšanām.

Kains uzskata, ka Nīce domā, ka kosmos ir pēc būtības šausmīgs, tieši šausmas Kaina pētījumā ir centrālais faktors, ko apskatīt. Kains pēta šausmu nozīmi Nīces filozofijā, piemēram, kā var viss rasties, ja kosmos tiek uzskatīts par šausmīgu, tāpēc ir svarīgi izprast

---

³⁶ Turpat P. 274

³⁷ Turpat P. 273

Nīčes atbildes uz jautājumu par ciešanām un to nozīmi viņa teorijā par dekadenci. Tad šo teoriju saista ar domu par cilvēku reakciju uz šausmām, kuras var dažādi realizēties atkarībā no sabiedrības, kurā viņi dzīvo.

Kains arī apstiprina to, ka Nīčes uzmanības lokā ir epistemoloģijas un ontoloģijas jautājumi, kas ir saistīti ar eksistenciālisma tematu. Tieši šī sadaļa ir saistoša, jo tiek apskatīta *pārcilvēka (ÜBERMENSCH)* un mūžīgās atgriešanās teorija. Viens no faktoriem, kas ir šo šausmu un ciešanu tēmai ir Nīčes veselības stāvoklis, kas jau no pusaudžu vecuma līdz pat viņa dzīves beigām, ko varētu saukt par produktīvu, bet visa šī pieredze veidoja viņa ciešanu pieredzi.³⁸ Šī pieredze viņam deva ieskatu par to, kā ir dzīvot ciešanās, kas nav izārstējamas. Šādā gadījumā pamatnosacījums ir pastāvēšana (eksistēšana) un pateicoties šim apstāklim, viņš veido pesimistisko filozofiju, kas ir kā mierinājums esošajai situācijai. Darbā pie „Traģēdijas dzimšanas”, kurā viņš cenšas aizstāvēt parasto cilvēku caur atgriešanos, kas tiek ar sengrieķu traģēdijas sniegto, viņam pašam nākas strādāt ar šo tematu, lai gūtu pats atbildes par to, kas ir ciešanas.

Kains apstiprina un piekrīt Nīčes paustajam viedoklim, ka lai kāds būtu cilvēks vergs vai intelektuāli augsti attīstīts, ka morālās sistēmas vērtēšanas principi ir vienādi un ka galvenais ir cilvēkam ir atrast dzīves jēgu.³⁹ Nīče „Jautrajā zinātnē” to raksta: "šai dzīvei ir kāda nozīme, kaut kas ir aiz tās, zem tās, ņemiet to vērā!"⁴⁰ Uz šo pozīciju var saskatīt no divām pusēm, viena, ka eksistences šausmu iespaidām cilvēks tiek dzīts uz priekš, lai sasniegtu vairāk, vai no otras puses, eksistenciālās šausmas tiek meklēt patiesību mūsu dzīvei uz šīs pasaules. Nīčes koncepcija kopumā cenšas atrast cilvēkā šo spēku, kas to padarīt par spēcīgu cilvēku un kas spētu samierināties ar neveiksmēm un ciešanām, un pēc visa šī pārdzīvotā attīsties kā personība.

Šī sistēma, ko Nīče veido, kas ir morāles vērtību sistēma, kas šo dzīvi cenšas padarīt mazāk nozīmīgāku un tādejādi cenšoties samazināt šausmu nozīmīgumu un lielumu, kas palīdzētu tik galā ar stresu un dzīves spriegumu. Taču cilvēkos ir spēcīgs impulss, kas liec izvēlēties arī kaitīgāko variantu no piedāvātajiem. Šinī brīdī Nīče atkal mudina caur sevis pārvarēšanu uzlabot sevi.

---

³⁸ **Kain Philip J.** *Nietzsche and the Horror of Existence.* P. 108

³⁹ **Kain Philip J.** *Nietzsche and the Horror of Existence.* P. 93

⁴⁰ **Šuvajevs I.** *Frīdrihs Nīče: Jautrajā zinātnē.* // http://satori.lv/raksts/43/Fridrihs_Nice/Jautra_zinatne/

Kad mēs domājam par savu dzīvi, tad viens no skatījumiem ir skatiens bezdibēnī, un tādā gadījumā ikviens izvēlētos griezties atpakaļ vai arī dzīvot tālāk ar baismīgu vienaldzību par visumu. Nīče uzskata, ka nav iespējams pieņemt metafiziskos jēdzienus reālā dzīvē.

Kains piekrīt arī Nīčes novērojumam, ka visa bioloģiskajā līmenī dzīvojošās būtnes nes sāpes, ciešanas un nāvi, bet tā jau ir pasaules nestā daļa. Tādejādi mēs būsim sveši vai mums svešs ir visums, kas pilnībā nereaģē uz mūsu šausmām, vai arī mūs pilnībā iznīcinātu būtu informēti par to visuma nesto.

Nīčes ceļš, ko piedāvā, lai tiktu galā ar šausmām ir sevis radīšanu kā līdzekli, ar kura palīdzību pārvarams nihilisms. Nīče caur mīlestību uz savu individuālo likteni var veselīgi audzēt vairāk nozīmības savās dzīvēs. Par augstāku vērtību sasniegšanai vajadzētu kalpot traģiskās dzīves apliecinājumam. Nīče apgalvo, ka mākslas darbi visefektīvāk paplašina kultūru, kas veido pastāvēšanu ar veselīgu izpratni.

Kains uzskata, ka 'mūžīgās atgriešanās' jēdziens filozofijā (Nīčes) ir mēģinājums tik galā ar ciešanu jēgu, kas rada ciešanu mūžīgumu, tā kā tās bezjēdzību pastāvēšanu. Vienīgi Kains iebilst tam, ka mūžīgā atgriešanās piedāvā vienkāršajam cilvēkam izdzīvot lieliskos mirkļus, te zūd mirkļu diženums un kļūst par nomācošiem mirkļiem, kas padara tos šausmīgus savā smagumā, bet vai cilvēkiem ir iespējams vispār atteikties un atbrīvoties no šīm un galu galā par ko mēs (cilvēki) ciešam? Eksistences nevainība ir pietiekami liela, lai mudinātu cilvēkus uz to, ka jāsāk ar *amor fati* (Mīlestība uz savu individuālo likteni), kura ceļā veidosies veselīgais cilvēces eksemplāru.⁴¹

Kains piekrīt Nīčem arī domā par to ka mēs aizskaram cilvēkus un viņu jūtas kas mums ir paši tuvākie, kā arī piekrītot Nīče slavenajam teicienam Dievs ir miris mūsos būtu jābūt lielākai līdzjūtībai pret tiem, kuriem darām pāri un ka Dieva nav, kas atlīdzinātu tiek, kas cietuši. Šāda apstākļa gadījumā mums būtu jāpalielina līdzjūtība pret pārējiem. Kains saka: „Ja mēs sākam domāt, ka mēs nevaram būtiski samazināt ciešanas [...] tā var smagi demoralizēt mums. Tas pat varētu mest mūs izmisumā, pat novest pie nihilisma.”⁴² Šis tikai parādā, ka Nīčem būtu jāuzmanās no tā, lai nenonāktu vietā, no kuras liek uzmanīties un

---

⁴¹ **McNeal M. J.** *Review of Cain and Nietzsche.*// <http://www.hunter.cuny.edu/jns/reviews/philip-j.-kain-nietzsche-and-the-horror-of-existence> (Skat.11.04.2015.)

⁴² **Kain Philip J.** *Nietzsche and the Horror of Existence.* P. 127

ārstēties. Kains apgalvo, ka "līdzjūtība var pasargāt mūs no izmisuma,"⁴³ un pauž savu vēlmi novērst ciešanas. Kā arī Kains noraida, ka var pastāvēt nevainīgi, jo ir savs mērķis pastāvēšanai un tas nevar būt nevainīgs. Pēc Kaina domām līdzjūtība arī veido ciešanas un kā arī vēlāk darbā ignorē sevis izteikto apgalvojumu, ka bezjēdzīgas ciešanas nozīmē nevainīgas ciešanas.⁴⁴ Kains laikam sava darba rakstīšanas laikā aizmirst to, ka tad, ja mēs apšaubām nevainību, kas dzīvojot parāda šausmas, tad mēs audzējam lielākas šausmas pastāvēt un kultivējam gara atriebību pret kopumu.

Šajā darbā redzot Kaina izaicinošo iesaistīties diskusijā ar Nīči domāšanu, nākas secināt, ka Kains nepieņem Nīčes ierosinājumu par, ka mums ir piešķirtas mūsu ciešanas, kas ir bezgalīgas un tāpēc mums viņš dod *pārcilvēku*, kura radošā domāšana un paredzēt spēja mūsu izglābs no bezdibeņa (ciešanu). Kains pāriet pie kopējo ciešanu skaidrojuma nevis paliek pie Nīčes ciešanu skaidrojuma, kas nodarbojoties tikai ar dilemmas skaidrošanu, kas izriet no mūsu pieredzes par šausmām. Kains uzskata, ka Nīče paliek pie šādas pozīcijas, lai gūtu apstiprinājumu savai vērtību un ticības sistēmai. Kā norāda autors, tam ir savs pamatojums, jo Nīče meklēja savām veselības problēmām medicīnisku attaisnojumu un risinājumu, nevis bezpajumtnieku vai badā mirstošo šausmu mazināšanai. Kains gan piekrīt tam ka mēs nevaram samazināt kopējas ciešanas pasaulē, bet gan tikai konkrētu personu ciešanu samazināšana mūsu ir iespējam, kuri ir mūsu priekšā.

Kains noraida, ko Nīče aicina – tas ir pieņemt „morālo naidu”, lai tās (ciešanas) nenonāktu ārpusē, tādejādi samazinot ciešanas un ierobežojot pieredzi, kas nestu tikai ciešanas un tās pastiprināt.

Taču galvenais ir, tas, ka ciešanas ir mūsu apskaidrošanas līdzeklis, kas palīdz mums izprast sevi un pasauli. Caur ciešanām mēs kļūstam par tiem, kas mēs esam. Emocionālas spējas, kas ir gribasspēks palīdz mums samazināt cietsirdību un veicināt šausmu samazināšanos, caur mūsu vērojumiem un darbībām. Tāpēc ciešanas ir kā obligāts priekšnosacījums cilvēka autentiskumam, jo tas padara mūs par to, kas mēs esam šajā pasaulē.

Kains šajā darbā nevēlas piekrist Nīčem par cilvēka augšanu caur sevis pārvarēšanu, bet galvenais, ko vēlas teikt ir tas, ka mēs esam šeit uz zemes, lai mazinātu ciešanas visapkārt, kur varētu piemētināt, ka Nīče aicina mūs būt līdzjūtīgiem, lai mēs neieslīgtu izmisumā.

---

⁴³ Turpat. P. 127

⁴⁴ Turpat P. 63

3. F.Nīces ‘mūžīgā atgriešanās’ un S. Kirkegora ‘atkārtošanās’ salīdzinājums.

Šajā nodaļā tiks salīdzināts jēdzienu ‘mūžīgā atgriešanās’ un ‘atkārtošanās’ attiecīgi F. Nīces un S. Kirkegora filozofijā. Šīs nodaļas centrālais uzdevums ir rast kopējās un atšķirīgās iezīmēs jēdzienos, lai varētu izdarīt secinājumus par Nīces un Kirkegora filozofijas koncepciju. Tāpēc pirmajā apakšnodaļā tiek salīdzināts Kirkegora ‘atkārtošanās’ un Nīces nihilisma koncepcijas. Otrajā apakšnodaļā tiek skatītas atkārtošanās un mūžīgās atgriešanās koncepciju paralēlisms.

3.1. ‘Atkārtošanās’ un nihilisms

Kirkegora atkārtošanās un Nīces mūžīgā atgriešanās tiek skatīta no nihilisma skatupunkta, šo skatījumu varētu raksturot, kā paralēlu mēģinājumu postulēt paradigmu balstoties nihilismā. Šādu skatupunktu un piegājienu izvēlās Nils Nīmans Ēriksens (*Niel Nymann Eriksen*) savā monogrāfijā „Kirkegora atkārtošanās kategorija”.⁴⁵ Autors kā primāro šajā pētījumā atzīst atkārtošanās kategoriju rekonstruēšanu un kontekstam, kas šajā gadījumā ir nihilisma tradīcija.

Ja skata no vēsturiskā aspekta uz šiem abiem autoriem, tad Ēriksens secina, ka Kirkegors, lai arī daudz atsaucās uz Aristoteli nav piederīgs Rietumu filozofijas domas, jo kā Heidegers uzskata: „Kirkegors nav domātājs, bet gan reliģisks rakstnieks”⁴⁶. Ja uz šiem diviem autoriem skatās caur Heidegera skatupunkta, tad nākas secināt, ka abu autoru starpa ir nepārvarama aiza, kuru var pārvarēt tikai ar lēcieni, jo no filozofijas vēstures Kirkegors neatbilst, jo tiek uzskatīts pār reliģisku rakstnieku, bet no reliģiozitātes viedokļa Nīce neatbilst, jo ateistiskā domāšana tiek uztverta kā izaicinājums attiecībā uz Dievu. Šo abu autoru domas un argumentācija nav ne vienojoša, ne noliedzoša, jo gluži vienkārši viedokļi nesastomās. Pēc Ēriksena domām Heidegers gan saskata līdzību tā varētu būt mūsdienīgums un nihilisms, jo Kirkegors ir metafizikas kritizētājs, ko jau apskatījām bakalaura darba pirmajā nodaļā, kur tika parādīta Kirkegora kritika pret Platona metafizisko ‘atcerēšanos’, ko autors dara caur savu individuālo reliģiozitāti. Tādejādi šo divu autoru salīdzināšana ir iespējama tikai caur to, kā Platona metafizikas koncepcijas ceļa posmus. Tādejādi kā

---

⁴⁵ Vēvere V. *Komunikācijas Temporalitāte: naratīvais laiks un dzīves laiks.*, 46.lpp.

⁴⁶ Eriksen N.N. *Kierkegaard's Study of Repetition A Reconstruction.* P.137

tradicionālu Rietumu filozofijas domas pārstāvjus – tos nav iespējams salīdzināt, jo Kirkegors stāv ārpus šīs tradīcijas, bet Nīče atrodas šajā metafiziskajā tradīcijā.

Nīčes antiplatoniskā atbilde uz nihilismu izpaudās kā ‘mūžīgās atgriešanās’ apskatīšana taču Kirkegors to skata no kristietiskās koncepcijas ‘atkārtošanās’. Šo abu jēdzienu salīdzināšana noved pie divām atšķirīgām izpratnēm par nihilismu. Ko šī koncepcija nozīmē Nīčes filozofijā un kur ir tās vieta? Uz šo jautājumu ir atrodamas trīs atbildes: pirmkārt, tā ir kosmoloģiska teorija, kas raksturo laika un universa atkārtošanos. Otrkārt, tā ir skatāma kā eksistenciālu jēgu, tas būtu jāskata kā skats uz sevi nevis uz mūžīgās atkārtošanos teorija pasaulē. To vairāk varētu apskatīt kā literatūras modeli, kurā ir darbība, bet nav darbības veicējs jeb nav darītāja aiz šiem paveiktajiem darbiem. Treškārt, to var uzlūkot kā mācību par mūžīgo atgriešanos ontoloģiski jeb tā ir skatāma kā doktrīna par jēgu būt. N. Eriksens savā darbā uzskata, ka mūžīgā atgriešanās ir interpretējama kā skats uz sevi, nevis uz pasaules problēmu apzināšanu, atšķirību parādīšana starp sevi un pasauli.⁴⁷ Te varētu runāt par Kirkegora acumirkļa koncepta līdzību, jo tieši acumirkli cilvēkam ir skats uz sevi, kad ir iespēja pieņemt lēmumu par savu atkārtošanos un tas ir mirklis nobriedusi personība paskatās uz sevi.

Nīče iestājas pozīcijā, kas kritizē un noraida platonisko, ko pamato ar to, ka mēs nevaram sasniegt tos augstumus, ko esam konstatējuši, kur ir mūsu vērtības. Šī iemesla dēļ Nīče vēlas mainīt pret radikālu vērtību, jēgas un vēlmju noraidījumu. Šo pārvērtējumu autors piedāvā veikt divējādi pirmais ir aizstāt ar kaut ko jaunu, kas varētu būt sociālisms, Vāgnera mūzika u.t.t. tādejādi aizņemot tradicionālās metafizikas vietu.⁴⁸ Tādēļ visu jaunu vērtību veidošanai ir nepieciešami jauni kritēriji, pēc kuriem tos skatīt. Tāpēc Nīče piedāvā varas gribu konceptu, lai cilvēks kļūtu stiprāks. Visas jaunās vērtības vadīsies pēc varas gribas, kas ir pamats, kuras uzdevums ir dzīves izjūtas un dzīves kāpinājums, kā arī spēka un varas iegūšana par savu dzīvi. Kas mūs interesē šī darba ietvaros ir tas, ka varas griba Nīčem stāv iepretim mūžīgās atgriešanās teorijai. No vienas puses viņa filozofijā ir ar metafizisku tieksmi pie varas, un no puses tā tiek vadīta ar mūžīgo atkārtošanos, kas ir „doma par domu”. Šīs ir divas koncepcijas, kas neliek mierā Nīči un tiek uzskatītas par sevis konfrontācija. Apvienojot abas šīs koncepcijas zem ontoloģijas izkārtnes. Atkārtošanas tiek uzlūkota kā veids, caur kuru tuvināties pasaulei un būt par šīs pasaules pilnvērtīgu būtni. Nīčem šī ideja par mūžīgo

---

⁴⁷ Eriksen N.N. *Kierkegaard's Study of Repetition A Reconstruction*. P. 140

⁴⁸ Eriksen N.N. *Kierkegaard's Study of Repetition A Reconstruction*. P. 141

atkārtošanos sakņojas vēsturiskā eksistenciālā koncepcijā, kurā atrod esenci, kas ir mūžīgā atgriešanās.

3.2. Mūžīgās atgriešanās un atkārtošanās paralēlisms

Nīčes mūžīgas atgriešanās un Kirkegora atkārtošanos koncepcijās var runāt par sava veida paralelitāti, jo gluži kā kopēju koncepciju to nevar skatīt. Šis paralēlisms ir saskatāms personīgajā lēmuma atbildībā pieņemt vai nepieņemt mūžīgo atgriešanos vai atkārtošanos. Kā arī Nīčes un Kirkegora šo abu terminu daudznozīmīguma dēļ var skatīt kā daļēju sakritību vai paralēlismu.

Serēna Kirkegora lietotā termina daudznozīmīgumu parāda tā lietojums atkārtošanās ir sastopams, kā laika mods, ko autors realizē caur jēdzienam acumirkļis. Atkārtošanos arī uzlūko kā pretstatu platoniskajam atcerēšanās terminam un atkārtošanās kā retorisks paņēmieni, ko autors pielieto darbā „Bailes un trīsas”, kur tiek atkārtots viens un tas pats stāsts tikai ar citu nobeigumu. Taču atkārtošanās jēdziens, kas ir saistāms ar Nīčes koncepciju ir atkārtošanās kā pamat nosacījums esībai, kas saistīts ar ideju par dzīves periodiem un atbildības uzņemšanās problemātikas izvēli. Kirkegors vairākos savos darbos fragmentāri parāda atkārtošanos kā izvēles un tai pašā laikā atbildības uzņemšanās koncepts. Divus darbus, ko Velga Vēvere savā promocijas darbā „Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā.” izceļ, kuros ir vērojama atkārtošanās kā atbildības uzņemšanās apraksts ir „Slimības uz nāvi” un „Baiļu jēdziens”⁴⁹. Šajā darbā tiek parādītas Kirkegora trīs eksistence stadijas – estētiskā stadija, kurā rodas izmisums un noved pie nākamās stadijas, kas ir ētiskā stadija, kura jau ir apzināta izvēle cilvēku paceļ pie trešās stadijas, kas ir augstākā Kirkegora eksistences stadiju koncepcijā – reliģiozā stadija. Tieši šajā stadijā ir iespējama atgriešanās jeb atkārtošanās, jo tieši šajā stadijā cilvēks ir izgājis visām stadijām cauri un spēj pieņemt sevi, pasauli un likteni visā tā godībā. Šī izvēle, kas cilvēku ir novedusi līdz augstākajai stadijai nav tikai izvēle, kurā stadijā cilvēks vēlas dzīvot, bet gan šī izvēle ir izvēlēties sevi pašu. Tā ir atbildība par sevi pašu un tādu kā sevis radītāju.

Otro darbu, ko Vēvere V. norāda, kā atkārtošanās koncepciju, kurai ir novērojamas paralēlisma iezīmes ar Nīčes atgriešanos ir darbā „Baiļu jēdziens”. Šajā darbā autors atkārtošanos uzlūko kā ticību absurdam un atkārtošanās kā brīvība.⁵⁰ Šo koncepciju apstiprina

---

⁴⁹ Vēvere V. *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā*. 143. lpp.

⁵⁰ Vēvere V. *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā*. 143. lpp.

Serēna Kirkegora rakstītais: „Dabas sfērā atkārtšanās ir tās nesatricināmā nepieciešamība. Gara sfērā uzdevums ir panākt nevis pārmaiņas šajā atkārtšanās procesā .. nē, uzdevums ir pārvērst atkārtšanos par kaut ko iekšēju, par brīvības īsteno uzdevumu, par tās augstāko uzdevumu.”⁵¹ Šajā citātā nav divu domu, ka runa ir par brīvības aktu, ko autors saskata atkārtšanās jēdzienā jeb atkārtšanos kā brīvību, kas ir cilvēka izvēle. Šī ir izvēle būt pašam un tieši par to arī Nīče liek aizdomāties „Jautrās zinātnes” fragmentā „Lielais smagums” par mūžīgo atgriešanos, kur cilvēks ir nolikts izvēles priekšā „Vai tu vēlies vēl un vēl pārdzīvot šo notikumu”⁵² Tieši šajā aspektā ir redzama abu autoru paralēlisms, šajā eksistenciālajā izvēlē. Kāpēc paralēlisms nevis kopējais, jo Kirkegoram kā reliģiskam rakstniekam šī ir reliģiska savā būtībā - izvēle, kura ir augstākā eksistences stadija Kirkegora filozofijā, bet Nīčem šī atgriešanās ir lemt spēja par savu likteni un sevi. Ja Nīče savā mūžīgās atgriešanās jēdzienā saskata bezgalīgas laimes avotu, tad Kirkegora atkārtšanās ir saskatāma reliģiska nolemības sajūta. Abus autorus vieno tas, ka tie ļaujas šai atgriešanās jeb atkārtšanās domai. Kā arī Nīčem atgriešanās ir tā kas maina cilvēku, tad Kirkegora gadījumā atkārtšanās ir ideālais mērķis cilvēka būtības atrašanās.

Kā uzskata vadošā Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta Kirkegora pētniece Latvijā V.Vēvere šo abus autorus arī vieno tas, ka šie abi domāšanas dižgari ir apsteiguši sava laika domātājus, varbūt tieši šī iemesla dēļ, tos var saukt par mūsdienīgiem un arvien aktuāliem rakstniekiem.⁵³ Cik paradoksāli autori, kas apsteiguši savu laiku runā par atkārtšanos un atgriešanos, ko varētu uzlūkot kā ieslodzītānu laika nogrieznī.

---

⁵¹ **Kierkegaard S.** *Concept of Anxiety*. – *Kierkegaard Writings* 8. P. 291

⁵² **Nietzsche F.** *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs. Translated, with commentary, by Walter Kaufmann.* P. 274

⁵³ **Gubenko I.** *Velga Vēvere: Priekšlaicīgais Kirkegors.* // <http://www.punctummagazine.lv/2014/06/26/priekslaicigais-kirkegors/> (Skat. 10.04.2015.)

Secinājumi

Šī darba mērķis bija apskatīt un definēt, kas jēdzienos ‘mūžīgā atgriešanās’ un ‘atkārtošanās’, attiecīgi F. Nīces un S. Kirkegora filozofijā ir kopējs un atšķirīgais, vai šīs koncepcijas ir vienādas vai gluži pretējas.

Balstoties uz darba gaitā veiktajā analīzē, var izdarīt šādus secinājumus:

Var secināt, ka Serēns Obe Kirkegors savā eksistenciālisma komunikācijā izmanto trīs naratīvā laika komunikācijas tipus. Šie trīs izteiktākie veidi ir atkārtošanās, pārtraukums un pārnesums. Šajā darbā gan netika skatīta Serēna Kirkegora pārējie divi naratīvā laika konfigurācijas tipi – *pārtraukšana* un *pārnesums*, jo darba mērķis bija salīdzināt Kirkegora ‘atkārtošanos’ un Nīces ‘mūžīgo atgriešanos’ jēdzienus.

Pirmkārt, Kirkegora galvenās laika realizācijas formas ir trīs: atkārtošanās, atcerēšanās un acumirkļis. Šo formu atšķirība ir eksistences izpaušanās - virzībā un lomā. Atcerēšanās un atkārtošanās ir vienāda kustība, taču tā ir pretējos virzienos. Atcerēšanās ir kā atmiņas par bijušo, tādejādi esot pagātnē, kas cilvēku padara nelaimīgu un atkārtošanās, kas ir virzība uz priekšu, bet atminoties, kas ir bijis noticis. Kā trešais ir acumirkļis - cilvēka iekšējais mērs un ētiskā izvēle, tas ir laika mods, kurā notiek izvēle.

Otrkārt, Nīces un Kirkegora mūžīgā atgriešanās un atkārtošanās nav vienāda nozīme, taču par šo terminu paralēlismu gan to var saukt, jo abi termini tiek skatīti daudznozīmīgi un kopējais ir saskatāma atbildības uzņemšanās problemātika. Vai cilvēks ir gatavs uzņemties atgriezties/atkārtoties savā dzīvē un izdzīvot visu vēlreiz, tad šeit parādās personības briedums, jo tikai tas, kurš būs pārliecināts šajā, lēmumā varēs izdzīvot ne tikai atkārtošanos jeb atgriešanos, bet arī spēs to baudīt. Šeit ir saskatāms kopējais faktors par atbildības uzņemšanos.

Treškārt, atkārtošanas un atgriešanās nojēgumos ir svarīgs laika mirklis, tas ir brīdis, kad personai ir dota iespēja pieņemt lēmumu, kā arī mirklis no kura atskatīties uz sevi. Caur atskatīšanos uz sevi Nīce rod cilvēku būtībai jaunu, attīstītāku līmeni, kurā dzīvot varēs autora veidotais *pārcilvēks*. Taču Kirkegoram tas ir ‘acumirkļis’, kur saskārās laiks ar mūžību un šajā brīdī savu jēgu gūst pagātnes, tagadnes un nākotnes laiks. Kā kopēju abiem autoriem var teikt, ka tas ir punkts no kura cilvēkam skatīties un gūst atziņas.

Ceturtkārt, šķiet sasītošs termins ‘izvēle’, ja Nīces gadījumā cilvēks ir nolikt izvēles priekšā vai izvēlēties vai neizvēlēties mūžīgo atgriešanos, kaut gan šajā gadījumā vajadzētu

arī runāt par to, ka Nīče noliek izvēles priekšā tikai tos, kas ir gatavi teikt: „Jā!”, tad Kirkegora gadījumā autors parāda, ka līdz tādai stadijai ir jātiek, lai tiktu dota izvēle, jo ir Kirkegora trīs eksistences stadijās (estētiskā, ētiskā un reliģiskā), taču pēdējā ir pilnvērtīga izvēle, kur attiecīgi ētiskā ir daļēja un estētiskā tādas vispār nav.

Ņemot vērā visus šos aspektus, kā arī to, ka abu autoru lietotie termini ir plaši interpretējami un skatāmi no dažādām perspektīvam, kā piemērāma, psiholoģijas, kur ir runa par atbildības uzņemšanos cilvēkam vai ontoloģijas, kur runa ir par esamību. Filozofam ir svarīgi saprast, kādā perspektīvā var lietot un kā to lieto sarunā ar citu filozofu.

Gan Frīdriha Vilhelma Nīčes ‘mūžīgā atgriešanās’, gan Serēna Kirkegora ‘atkārtošanās’ ir daudznozīmīgi termini, kuri ir pakļauti plašai interpretācijai.

Tāpat šajā bakalaura darbā tika tikai nedaudz skarts terminu - atcerēšanās, atkārtošanās, acumirkļis un mūžīgā atgriešanās nozīmi un ideju evolūcijai filozofijas vēsturē.

Izmantotā literatūra

Avoti:

1. **Kirkegors S.** *Bailes un trīsas* Rīga: Ad Verbum. 2010
2. **Kierkegaard S.** *Fear and Trembling/Repetition*. New Jersey: Sprinceton University Press Princeton. 1983
3. **Nietzsche F.** *The Gay Science, with a prelude in rhymes and an appendix of songs. Translated, with commentary, by Walter Kaufmann*. New York: Vintage Books, 1974

Sekundārā literatūra:

4. **Balodis A.** *Ironija Kirkegora filozofijā: subjektīvās domāšanas pieredze atkārtotā projektā*. // Vēvere V. (Red.) *Eksistence un komunikācija Sērena Kirkegora filozofija*. Rīga: LU FSI 2008 114.-130. lpp.
5. **Danto C.** *Nietzsche as Philosopher*. Columbia New York: University Press. 2005
6. **Eriksen N.N.** *Kierkegaard's Study of Repetition A Reconstruction*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 2000
7. **Garff J.** *Soren Kierkegaard a Biography*. United States of America: Princenton University Press. 2005
8. **H.V. Hong and E.H. Hong** *Historical Introduction*. // **Kierkegaard S.** *Fear and Trembling/Repetition*. New Jersey: Sprinceton University Press Princeton. 1983
9. **Kain Philip J.** *Nietzsche and the Horror of Existence*. Lanham, Maryland: Lexington Books, 2009
10. **Kierkegaard S.** *Concept of Anxiety. – Kierkegaard Writings 8*. Princeton: Princeton University Press, 1980

11. **Platons** *Menons/Dzīres*. Rīga: Zvaigzne. 1980
12. **Rubene M.** *Savatnīgā eksistence un atkārtojuma ekspozīcija: Kirkegora klātbūtne mūsdienu franču filozofijā. //Vēvere V. (Red.) Eksistence un komunikācija Sērena Kirkegora filosofija*. Rīga: LU FSI 2008 210.-251. lpp.
13. **Safranskis R.** *Nīče: Viņa domāšanas biogrāfija*. Rīga: Dienasgrāmata. 2010
14. **Scott D.** *Recollection and Experience: Plato's Theory of learning and its successors*. New York: Cambridge University Press. 2003
15. **Sekse I.** *Brandess, Kirkegors un latviešu literatūrkritika 19.gadsimta nogalē. // Vēvere V. (Red.) Eksistence un komunikācija Sērena Kirkegora filosofija*. Rīga: LU FSI 2008 267.-278. lpp.
16. **Taylor M. C.** *Kierkegaard's Pseudonymous Authorship: A Study of Tome and the Self*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1975.
17. **Tsakiri V.** *Kierkegaard: Anxiety, Repetition and Contemporaneity*. Great Britain: Antony Rowe Ltd. 2006
18. **Vēvere V.** *Eksistenciālās komunikācijas problēma Sērena Kirkegora filosofijā*. Rīga: 2010
19. **Vēvere V.** *Komunikācijas Temporalitāte: naratīvais laiks un dzīves laiks. // Vēvere V. (Red.) Eksistence un komunikācija Sērena Kirkegora filosofija*. Rīga: LU FSI 2008 36.-60. lpp.
20. **Vēvere V.** *Sērens Kirkegors: Būt vai vēstīt*. Rīga: FSI 2011

Interneta materiāli:

21. **Šuvajevs I.** *Frīdrihs Nīče: Jautrā zinātne. // http://satori.lv/raksts/43/Fridrihs_Nice/Jautra_zinatne/ (Skat. 17.04.2015.)*

- 22. Anthony D.** *Commentary of Kierkegaard //*
<http://sorenkierkegaard.org/repetition.html> (Skat.16.04.2015.)
- 23. Anthony D.** *Second Period: Indirect Communication //*
<http://sorenkierkegaard.org/repetition.html> (Skat. 12.05.2015.)
- 24. Gubenko I.** *Velga Vēvere: Priekšlaicīgais Kirkegors. //*
<http://www.punctummagazine.lv/2014/06/26/priekslaicigais-kirkegors/>
(Skat. 10.04.2015.)
- 25. Kundera M** *Nepanesamais esības vieglumu. //*
http://mosties.org/vebatim/nepanesamais_esibas_vieglums (Skat. 13.05.2015.)
- 26. McNeal M. J.** *Review of Cain and Nietzsche.//*
<http://www.hunter.cuny.edu/jns/reviews/philip-j.-kain-nietzsche-and-the-horror-of-existence> (Skat.11.04.2015.)

Bakalaura darbs „Mūžīgās atgriešanās un atkārtotās problēma F. Nīčes un S. Kirkegora filozofijā” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Rolands Trencis / _____ / 17.05.2015.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. Phil. Velga Vēvere/ _____ / 18.05.2015.

Recenzents: docents Dr.Phil. Raivis Bičevskis un Mag. Phil. Ainārs Sauka

Darbs iesniegts 19.05.2015.

Metodiķe: _____/_____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.05.2015. prot. Nr. ___, vērtējums _ (_____)

Komisijas sekretārs: